

tumból került elő terra sigillata töredéke, egy méhkas alakú gödörből pedig egy üvegedény peremtöredékei. Az árkok kisebb-nagyobb szakaszát bontottuk ki. Három esetben figyeltünk meg körárokot, egy esetben pedig többosztatú árkot. Az ásatás jellegéből adódóan a feltárt részletek alapján az árkok nagyobb összefüggéseit nem láthatjuk világosan.

A telepen előkerült négy házmaradvány közül egyetlen esetben tudtuk megfigyelni a teljes szerkezetet, a többi alkalommal a részleges feltárás miatt csak egy-egy cölöphelyet tudtunk dokumentálni. Ez utóbbiaknál a ház szerkezetére nem derült fény. A négyszög alakú, 16 m² alapterületű 101-es objektumszámmal jelölt ház középtengelyében két cölöphelyet bontottunk ki. Lesározott, tapasztott padlónak, külső oszlopsornak vagy bejáratnak nem találtuk nyomát. Egy másik épület betöltéséből került elő a telep egyetlen pecsételt kerámiatöredéke.

A leletanyag döntő részét a kézzel és korongon formált főző- és tálalóedények töredékei alkották. Ezek zömét a gödrök felső rétegéből, a gyakran paticsos, kormos omladékrétegből gyűjtöttük. A szürke korongolt kerámiára a jól eldolgozott felület volt a jellemző. A lelőhely legfontosabb lelete egy tegula töredéke, mely előkerülésének helye sok kérdést vet fel a szarmata-római kapcsolatok terén. A 93. objektumból származik a telep egyetlen bronztárgya, egy téglalap alakú vékony lapocska, melyen több kerek alakú díszítés látható. A telep datálását a leletek alapján előzetesen a Kr. u. 4–5. századra tehetjük.

A leletek az elsődleges feldolgozásukat követően a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Takács Gábor, Nagy Norbert, Pópity Richárd, Szabó Dénes technikusok.

BENEDEK ANDRÁS

245. Kiskunmajsa-Bodoglár, Gyulai-dűlő IV. (KÖH 69375)

(Bács-Kiskun megye) Sza

A lelőhely Bodoglár belterületétől DK-re, a Kiskunmajsa és Tázlár közt futó műút D-i oldalán, a Fehértó-Majsa-főcsatorna egyik mellékágát kísérő gyepes területek közt fekszik. A Magyar–Horvát gázvezeték nyomvonalán, a lelőhely középső részén 2010. február 15–18. között a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai megelőző feltárást végeztek, összesen 695 m²-en. A lelőhely ÉK-i hosszabbítása során kiderült, hogy a HT-17 és a HT-18 lelőhelyek összeérnek egymással.

A nyomvonalon 49 stratigráfiai egység (40 objektum) feltárta rajzolódott ki, közülük 25 gödör, 13 árok, 9 cölöphely, 1 kemence és 1 sütőfelület alá helyezett cserépréteg volt. Az objektumok korát tekintve 11 szarmata és 38 – korhatározó leletanyag hiányában – ismeretlen korú (valószínűleg szarmata).

A településobjektumok a nyomvonal területén változó sűrűségben helyezkedtek el. Több ÉNy–DK és É–D irányú egyenes vonalú, valószínűleg vízvezető és egy félköríves kerítőárok is előkerült. Az árkok között kerek alakú, ívelten vagy egyenesen bővülő falú gödröket figyeltünk meg. A lelőhely D-i és középső részén, egymástól kb. 100 m-re, felszín fölé épített, faszerkezetes épületek cölöphelyeit dokumentáltuk, melyek egy sorba, egymástól egyenlő távolságra helyezkedtek el. Feltártunk egy É–D hossz tengelyű, kerek alakú, kisméretű szabadtéri kemencét is, mely egy lekerekített sarkú téglalap alakú gödör rövidebb széléhez illeszkedett. Az építményt É-i és D-i oldalról egy-egy kerítőárok határolta. A kemence sütőfelülete alá a jobb hőmegtartás érdekében edénytöredékeket helyeztek.

Az objektumok betöltéséből nagyon kevés leletanyag került elő, melyek között egyaránt megtalálhatóak a korongolt és a kézzel formált darabok. A szabadtéri kemencéből egy bikónikus orsógomb, több gödörből pedig terra sigillata töredék is felszínre került.

A leletek az elsődleges feldolgozásukat követően a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Bottyán Katinka, Császi Dávid, Molnár Zsolt technikusok; Weisz Attila geodéta.

GULYÁS GYÖNGYI

246. Kiskunmajsa, Jonathán Tsz, bekötőút (KÖH 64802)

(Bács-Kiskun megye) Sza

A lelőhely a Kiskunmajsához tartozó Bodoglártól mintegy 2,5 km-re D-re, a tsz felé vezető műúttól ugyancsak D-re, egy ÉK–DNy irányú földhátan fekszik. A Magyar–Horvát gázvezeték nyomvonalára eső HT-21 jelű lelőhelyen 2010. március 5–17. között a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai több ütemben végeztek megelőző feltárást, összesen 1482 m²-en. A sárga homokos altalajon 23 objektum feltárta rajzolódott ki. A feltárt 25 stratigráfiai egység közül 12 gödör, 1 cölöphely, 8 árok és 2 kerítőárok volt. Négy objektum a szarmata, kettő az újkori telephez tartozott, a leletanyag hiányában ismeretlen korúnak meghatározott objektumok száma 17.

A feltárt kisebb-nagyobb méretű hulladék tároló gödrök alakja többnyire kerek vagy ovális volt. Hat tálszerű, sekélyen az altalajba mélyedő, míg a másik hat méhkas alakú volt. Az árkoknak kisebb-nagyobb szakaszát bontottuk ki, többségük egyenes vonalú, íves metszetű. Az ásatás jellegéből adódóan a feltárt részletek alapján nagyobb összefüggéseiket nem láthatjuk világosan, a különböző méretű és alakú árkoknak bizonyára más és más rendeltetése volt.

Újkori megtelepedés nyomaira a terület ÉK-i részén bukkantunk, melyet két egymás mellett párhuzamosan futó árok képviselt. Az objektumok között szuperpozíciót egy esetben tudtunk megfigyelni, ami arra utal, hogy

a tanyaszerű telepet egy rövidebb időintervallumban lakták.

A leletek az elsődleges feldolgozásukat követően a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezeténél kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Pópity Richárd, Szabó Dénes technikusok.

BENEDEK ANDRÁS

247. Kislána, vár

(KÖH 25665)

(Heves megye) Á, Kk

Kislána középkori várában a helyreállítási munkálatokat megelőző feltárások két ütemben zajlottak le 2010-ben. Az ásatások első ütemét május 3–27. és június 28. – július 10. között az ELTE Régészettudományi Intézete végezte. (Az illusztrációkat lásd a következő oldalakon!) A korábbi ásatások⁴ – elsősorban Pámer Nóra 1962–1966. évi kutatásai – már lényegében tisztázták a teljes alaprajzot, azonban az utolsó periódust megelőző rétegek és jelenségek számos helyen érintetlenül maradtak. A 2010. évi tavaszi–nyári ásatások szelvényei két területen pontosították eddigi ismereteinket.

A várudvar

A leletmentes altalaj agyagos-homokos rétegét több szelvényben is elértük. A legkorábbi, emberi jelenletre utaló jelenségeket a 2010/IV szelvényben lehetett megfigyelni. Itt egy közel egyenes oldalfalú beásás Ny-i fele, valamint három cölöplyuk került elő. A beásás betöltése faszenes rögöket és állatcsontokat is tartalmazott, kerámiatöredékeket azonban nem. Így e jelenségek Árpád-kori vagy Árpád-kor előtti keltezését csak a felettük húzódó fekete réteg határozta meg. A fekete réteg a várdomb egész területén – megfelelő mélységet elérve – jelentkezett, s a korábbi ásatások metszetrajzain is

egyértelműen azonosítható az agyagos-homokos altalaj fölött. Ebbe a rétegbe ásták bele a 2010. évi ásatások során feltárt egyetlen sírt a 2010/II szelvény K-i végében, a templom É-i, ÉNy-i oldalán. A sírt melléklete (két darab bordázott, S-végű karikaékszer) az Árpád-korra keltezi. A viszonylag vastag fekete réteg meglehetősen kevés leletanyagot tartalmazott. Csigavonaldíszes, fenékbélyeges edénytöredékei megerősítik az Árpád-kori keltezését, bár a réteg felszínén és felszíne alól 14. századi jellegű edénytöredékek (gyorskorongolt, vékony falú fehér kerámia töredékei) is előkerültek. A leletanyag mennyiségi növekedése a fekete réteg felett már a kislánai nemesi rezidencia többszakaszos kialakulását jelzi.

Közvetlenül a fekete réteg felszínén jelentkezett a 2010/XIV szelvényben az ún. É-i palota DNY-i helyiségének építési szintje egy habarcskifolyás formájában. A szelvény D-i felében ugyanezen a szinten kő- és téglatörmeléből kialakított jellegzetes járósínt mutatkozott, melynek egykori kiterjedését nem ismerjük, további maradványait csak a 2010/I szelvény közepén lehetett többé-kevésbé felismerni. A fekete réteg és a néhol jelentkező köves járósínt fölött a várudvar több szelvényében megfigyelhettünk egy későbbi, tömör, sárga agyagos járósínt. Ez a járósínt nem más, mint a belső várfal és az azzal egybeépült belső kaputorony építési szintje, ugyanis felszínén jól azonosíthatóan megmaradt a várfal építésének habarcskifolyása a 2010/III szelvényben. A rétegtani megfigyelések tehát összhangban állnak azzal az építéstörténeti renddel, melyet már Pámer Nóra felvázolt a pénzleletek és falcsatlakozások alapján: az 1430-as évek körül felépült a szabadon álló ún. É-i palota, majd egy következő szakaszban (feltehetőleg 1445 előtt) elkészült a belső kaputorony és a belső várfal, mely a korábbi épületeket (a templomot és az ún. É-i palotát) magába foglalta. Buzás Gergely megfigyelése szerint a belső kaputorony két szakaszban épülhetett meg – ezt megerősítheti, hogy a 2010/III szelvény egyik felsőbb rétegének felszínén talán egy újabb építési szintre utaló habarcsrögök, vékony habarcsos foltok jelentkeztek. Ezzel kapcsolható össze a 2010/VI szelvényben hasonló rétegtani helyzetben megfigyelt, jóval vastagabb, határozottabb habarcsos réteg is. Mindkét szelvényben feltártunk a habarcsos rétegekkel egykorú cölöplyukakat is, melyek az egykori építési állványzatra utalhatnak.

A vár átalakításainak egyik utolsó lépése lehetett a várudvar alatti nagyméretű pince kiépítése.⁵ Ásatási megfigyeléseink igazolták, hogy a pince helyét a várudvarról mélyítették le, s az így keletkezett gödör oldalaihoz közvetlenül építették hozzá a pincefalakat. A pince kialakítása után – vagy néhány évtizeddel később – egy agyagos réteget terítettek el a várudvar teljes felületén,

4 Az első régészeti jellegű kutatásokra lásd: CSÁNYI K.–LUX G.: Nána vár romjai. (A m. kir. József Nádor Múzeum Középkori Építészeti tanszékének közleményei 11.) Technika 1941/2, 81–85. Az 1960-as években végzett ásatások fontosabb közleményei: PÁMER N.: A kislánai vár feltárása. Magyar Műemlékvédelem 1967–68. (1970) 295–313.; SZABÓ J. GY.: Gótikus pártaövek a kislánai vár temetőjéből. Az Egeri Múzeum Évkönyve VIII–IX. (1972) 57–88.; PÁMER N.: Kislána. In: Várépítészetünk. Szerkesztette: Gerő L. Budapest, 1975. 182–189.; PÁMER N.: Kislána. Vár. In: Heves megye műemlékei. III. Szerkesztette: Dercsényi D.–Voit P. (Magyarország Műemléki Topográfiája IX.) Budapest, 1978. 358–363.; PÁMER N.: Kislána, várom. (Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára 581) H.n., é.n. (Budapest, 1998.). Pámer Nóra megállapításainak, értelmezéseinek kritikáját, a vár történetének új szempontú megközelítését lásd: VIRÁGOS, G.: The Social Archaeology of Residential Sites. Hungarian Noble Residences and their Social Context in the Thirteenth through to the Sixteenth Century. (Archaeologia Central European Series 3.) 2006.; NOVÁKI GY.–BARÁZ CS.–DÉNES J.–FELD I.–SÁRKÖZY S.: Heves megye várai az őskortól a kuruc korig. Szerkesztette: Sárközy S. Budapest – Eger, 2009. A 2008. évi, kis felületű „ásatásokra” lásd: <http://www.egritortenesz.hu> honlap.

5 PÁMER N.: A kislánai vár feltárása. Magyar Műemlékvédelem 1967–68. (1970) 308.